

Sønder-Vissing Sogn rundt.

Af M. MØLLER.

Sognet er fuldt af Naturskønhed. Her veksler Skove, Søer og Vandløb, og fra »Kollerne« udbreder der sig henrivende Panoramaer for Beskuerens Blik.

Vi begynder vor Oversigt over det 6975 Td. Land store Sogn i dets nordøstlige Hjørne. Der er godt med Vand her. Gudenaan, der danner Sognets Østgrænse, runder sig omkring det pragtfulde »Sukkertoppen« i Voer-Ladegaard Sogn og løber ud i Mossø.

Tyskerhullerne hedder nogle Vældgunger vest for Mossø. Om dem fortælles følgende: En Aften silde kom i Aaret 1864 en Vogn med fem Tyskere, en Officer og fire menige, kørt af en dansk Bondekarl, ind paa Kloster Mølle, og de forlangte en Vejviser. De skulden over paa den anden Side Salten Langsø, og Broen var afbrudt paa Ry-Vejen. Naa, der var ingen, der havde særlig Lyst til at komme ud i Mulm og Mørke med de fremmede Mennesker. Men da de saa blev vrede og brugte grim Mund, kom en ældre Fyr, Niels Junker hed han, han passede ellers Stampe-møllen, og han tilbød at vise Tyskerne Vej. — Ja, det var jo altsammen meget godt, men Niels Junker kørte de fem Tyskere, sig selv og Befordringen ud i Vældgungerne. Kun Officeren og en tysk Soldat redede Livet.

Om det var med Forsæt, at han gjorde det, vides ikke, men det mente i hvert Fald den tyske Officer, og da han drivvaad kom tilbage til Møllen, skældte han drabelig ud og skal ogsaa have tildelt Konen i Møllen baade Slag og Knubs.

Det ligger nær at sætte denne Historie i Forbindelse med et Fund, der i 1918 gjordes paa Sønder-Vissing Kirkegaard. Man opgravede Ligene af tre Soldater,

der i sin Tid var nedlagt i Jorden i fuld Uniform. Af Spænderne paa Lædertøjet blev det konstateret, at det var tyske Soldater. Underlig nok laa de nedkastede saaledes, at den ene laa tværs over de to andre. — Kirkebogen fortæller ikke noget om Sagen.

Nordøst herfor har vi Ny Vissing Kloster og i Sydvest Lysholt Gaarde.

Vesten for disse Gaarde ligger Hekkenfeldtdal, hvor der i de henfarne Tider spadserede en So uden Hoved.

Norden for Lysholt ligger Brudesø, som er den østligste af en Række Smaasøer, der strækker sig langs Sydsiden af Salten Langsø. Dens poetiske Navn skylder en meget tragisk Begivenhed sin Oprindelse. Historien gaar ud paa, at et Brudepar, da de tog fra Kirke, kørte vild i Snetykningen og satte Livet til i Søen, der var skjult af et Snedække over den tynde Is. Men det er nok grumme længe siden.

Kæltringhøjene syd for Brudesø har Navn af, at her holdt Kæltringerne gerne Rast, naar de paa deres Vandringer fra Ry var kommen over Broen.

Vest derfor ligger Kragso og Blidsø, Oversø og Rødesø, om hvilke to sidste ligger Ejendommene Søvang, Tømmestrup og Dalhof.

Norden for dem, altsaa nærmere ved Salten Langsø, ligger Stejlholtsø. Skulde kanske nogen i de lovstrenge hedengangne Tider have klædt Stejle og Hjul paa Holtet der?

Vest for ligger Fruevigsø, der har Navn efter en lille Vig i Salten Langsø. Her ligger ogsaa Hedehuset.

Længere mod Vest har vi Svinesø og Lille Langsø.

Sønden for disse Søer ligger den lille Volsø, der nærmest gør Indtryk af en stor halvtilgroet Dam, men helt tilgroet bliver Volsø aldrig, og dens Vand fryser aldrig til, hvorfor Vildfuglene flokkes her om Vinteren og fester, naar alle andre Vande rundt om er tillukket. Den har nemlig et aldrig hvilende Tilløb fra det kraftige Væld, Russibæk, sønden for i Bakkesiden. Det er store Vandmasser, der vælder ud af Jorden, og man har søgt at drage Nytte af det, idet en Stødhævert

herfra sender en Del af Vandet op til Addit By. Her i denne smukke Idyl staar »Dronningens Bænk«. Den danske Dronning gæster gerne en Gang hver Sommer Addithus, og hun holder af at dvæle nogle Øjeblikke ved det krystalklare Væld i Kildebakken.

Endelig ligger længst mod Vest Gjeddeseø. Der er sagtens godt med Gedder der.

Paa Additnæs ligger en Samling Huse og Kostald Bakke, der har sit Navn fra, at der her i Krigens Tid var indrettet en Jordhule til Stald for Kvæget, for at Fjenderne ikke skulde tage det.

Additskov blev 1870 købt af Kammerherre N. F. B. Sehested til Broholm; hans Søn, Kammerherre Knud Sehested, forøgede Ejendommen ved Køb af mange Gaarde og Huse, saa at den nu omfatter 960 ha, deraf 213 Ager og 575 Skov, Resten Eng, Mose og Hede. Dybt inde i Skoven byggede han i Halvfemserne Addithus, hvorfra der er en prægtig Udsigt over Salten Langsø og Rye Sønderskov.

Paa det højeste Punkt i Skoven, Møgelbjerg (137 m), er der rejst en Mindesten over Knud Sehested.

Øst for Vejen til Addit ligger »Kirkegaarden«, der dog ikke er nogen Kirkegaard, men Rester af Oldtidsagre. Mod Øst hæver Jægerkol sin Kuppel; her i Nærheden udspringer Aasbæk, der løber mod Nordvest og optager Afløbet fra Volsø, før den falder ud i Salten Langsø; øst for Aasbæk ligger Ejendommen Aaslund.

Til en Skov i Sønder-Vissing er knyttet følgende Lindorm Fortælling, meddelt af A. P. Jensen i Skattegraveren 1884:

Lindormens Drab. For mange Aar siden havde en Lindorm sit Opholdssted i Sønder Vissing Skov. Det var et forfærdeligt Uhyre, og naar Ormen nu havde dræbt enten et Menneske eller Dyr, hvad der ikke saa sjældent skete, saa lagde den sig til Hvile i Trætoppene med Hovedet og Forkroppen oppe i et Træ og den øvrige Del af Kroppen og Halen hængende imellem nogle andre Træer. Dens Hud var saa tyk, at en Bøssekuhle prellede af derimod. Man søgte nu paa flere Maader at skille sig af med dette Uhyre, men alle Forsøg mislykkedes. Saa hændte det sig en

Dag, at en Skytte, der var bekendt for sine sikre Skud, gik igennem Skoven. Han saa Lindormen hænge mellem Træerne og blev nu bange, for han vidste, at det ikke kunde hjælpe at skyde paa den, med mindre man kunde ramme den i Øjet. Saa gjorde han det Løfte til Gud, at han aldrig mere skulde løsne et Skud af sin Bøsse, hvis han nu vilde hjælpe ham til at dræbe Lindormen. Han skød og ramte den godt nok i Øjet, og vel rystede den sin Krop saaledes, at Træerne omkring vaklede, og flere af dem væltede, men den døde dog af sine Saar. Da nogle Aar var gaaet, glemte Skytten det Løfte, han havde gjort, og en Dag, da han atter gik paa Jagt, affyrede han Bøssen paa et Dyr, men aldrig saa snart, han havde gjort det, faldt han død om.

Nær Sognets Vestgrænse ved Horsens—Silkeborg Landevej i Løndalen ligger den herskabelige Hovedbygning i den store Skovejendom Løndal, der er samlet af Konferensraad Vilh. Jørgensen 1898—c. 1920, den omfatter nu c. 900 ha, hvoraf 500 ha Skov.

Fra Addit Ladegaard lige Syd for Skoven har »æ Furt«, Fægangen, ført til Addit By. Den var begrænset af to solide Stendiger i en indbyrdes Afstand af 24 m; saa sent som 1928 blev de sidste Rester af disse Diger kørt bort.

I Addit har der, i Følge Præsteembedets Liber daticus, været en Skoleholder, en Skrædder ved Navn Rasmus Michelsen fra 1792 til 1804. I 1852 indsendte Beboerne et Andragende til Skoledirektionen om at faa en Skole, men først 1860 blev der bygget en Skolebygning og ansat en Lærer.

Fra Addit fører Døjvej mod Syd; mod Sydøst gaar en Vej over Hedegaard til Sønder-Vissing; mod Vest gaar Galten Levej over Pindbanke til Horsens—Silkeborg Landevej. En lille Dal, Brændevinsslog, fører mod Nord ned gennem Bakkerne.

I ældre Dage gik der en Vej, Møllevejen, fra Addit forbi Træskolykke igennem noget af Brededal og Rævdal sønden om Vengsø over Spangsbro til Pinds Mølle. Norden for denne Vej ligger Kongens Høj, Ejendommen

Lervejdal og Østergaard. Paa Gyvelbjerg vest for Vengsø ligger Marinelund.

Øst for den sandede Spangsbanke ligger tæt ved Gudenaen overfor Sukkertoppen Gaarden Gammel Vissingkloster. Umiddelbart ved Gaarden fremdrog Nationalmuseets Arkitekt C. M. Smidt i 1915 nogle Fundamenter og to murede Grave, der beviser, at her laa Vissingkloster. Vi ved meget lidt om dette Nonnekloster. I Øm Klosters Krønike fortælles, at Hertug Abel c. 1249 afbrændte Nonnernes By, Vissing, med Undtagelse af Kirken.

Da Klostret var næsten øde i det 15. Aarh., ophævede Biskop Ulrik Stygge af Aarhus (1424—1449) det og henlagde dets Gods til Vor Kloster.

Pinds Mølle har i sin Tid ligget paa den anden Side Gudena ved Pindals Mose, men da der blev for lidt Vand der, blev den flyttet over paa den anden Side og blev saa dreven af Vandet fra Veng Sø og Store-Fuglsø. Den var i sin bedste Tid en meget stor Forretning. Hjulene snurrede uafbrudt, Kornvognene buldrede paa den toppede Stenbro, og den hvide Møllerkarl asede med de mange Sække. Her var Korn til Brød, baade Rug og Byg, her var Malt til Grutning og her var Boghvede til »Bowwengryn«. Men der var intet Korn, der skulde gruttes til Kreaturfoder, det brugte man ikke i disse Tider. En Mand fortalte: »Hver Gang, vi havde bagt stor Bagning, kom der, naar Ovnene var tømt for de sidste Brød, syv Skæpper Boghvede i Ovnen til Tørring, og naar det saa var bleven knastørt, maatte jeg til Pinds Mølle med det for at faa det lavet til Gryn, der var nemlig ogsaa et »Bowwiværk«. — Naar det saa var færdigt, var der al Tid en lille Pose med Restmel med, og det blev brugt til Pandekager. Videre godt saa dette Mel ikke ud, Sand var der i det, og Pandekagerne lignede ogsaa nærmest Tørv og knasede mellem Tænderne, men ned kom de!«

Til Møllen hørte ogsaa et Stampeværk, hvis Damp akkompagnerede det store mangeartede Orkester.

I de gamle Kirkebøger faar man at vide, at Rasmus

Jensen, Møller i Pinds Mølle, begravedes i Aaret 1753. Hans Gravsten ligger Vest for Vaabenhuset.

I 1769 kaldes Mølleren Sr. Friderich Christian Zeller-mann; han blev nemlig i dette Aar ægteviet til Karen Jensdatter, Staby. Han maa jo sagtens have været en fin Mand, siden Præsten tillægger ham den fornemme Titel Seigneur.

Den næste hedder aabenbart Ducke, thi Kirkebogen udviser, at i 1782 døde Jomfru Cathrine Ducke i Pinds Mølle, 35 Aar gammel, og i 1791 døde en anden Jomfru Ducke, 23 Aar gammel, samme Sted.

Derpaa er Ejendommen gaaet over til en vis Munck, hvis Hustru, Christine Dortehea Ducke, blev begravet i Aaret 1798, altsaa en Datter af den forrige Ejer.

Den næste Ejer er Jens Rasmussen; han blev i Aaret 1804 viet til Karen Pedersdatter af Nedenskov.

Man skønner nok, at de Pinds Møllere ikke har været Smaafolk.

Fra Klostermøllen i Voer-Ladegaard Sogn skal der i sin Tid efter et Sagn været skænket et Engstykke østen for Gudenaen lige over for Pinds Mølle som Daabsgave til et lille Barn i Pinds Mølle, hvilket Engstykke endnu tilhører Ejendommen.

En gammel Studevej, ad hvilken Nordjyllands Stude er dreven til Husum Marked, har gaaet over Salten Aa ved Ry Bro forbi Pinds Mølle gennem Tønning og Træden og passeret over Gudena a ved Bræstenbro Kro, hvor den har taget Vejen fra Viborg til Horsens.

Vejen, der fører forbi Døjmosbanke og over Spangsbanke, over Spangsbro, gennem Hulvejen, »Viehullet«, hvor den har Rødebanke med Rævdal paa den vestre og Sorthede med Smededal paa den østre Side, er lige saa gammel som Vejen forbi Pinds Mølle. Viehullet er nok ellers et fordægtigt Sted, hvor der — maaske nok mest i fordums Dage — har færdedes en Del Skidteri. Saadan hændte det Jens Madsen en Aften, han kørte derigennem, at Hestene pludselig stod stille og ikke var at formaa til at gaa videre. Men saa blev han jo va'r, at der hang en Mand oppe i et Træ ved Siden af Vejen. Han betænkte sig lidt, saa slog han Korsets Tegn og sagde: »I Guds Navn!«

og saa blev Manden borte, og han kunde køre igen. — Ja, saa er der nogen, der siger, at hver Juleaften gaar der en Mand uden Hoved, andre har undertiden set en hovedløs So paa samme Sted. Naa, der var da ingen Fare for, at den skulde kunne bide.

Der er jo endelig ogsaa bleven slaaet en Mand ihjel der oppe paa Skrænten. Han hed nok Ras Busk og havde en lille Ejendom i Nærheden af Fuglsø, den store, men han var nok en skummel Fyr, der ikke kunde sammen med nogen, og en Morgen laa han altsaa paa Brinken vest for Hulvejen med smadret Hoved.

Gaar vi videre ad Vejen efter S.-Vissing By, har vi paa vestre Side Lyngbjerg med Goldbjerg, og paa den østre skærer Skraasdal fra et lille Skovparti, Kjølsskov, sig ned til Vejen. Lidt længere mod Syd ligger et lille nydeligt, til Dels skovbevokset Dalstrøg, Skovdalsskred, i hvis østre Ende hæver sig en træbevokset Knude, der spalter Dalen i to Dele. Her har været en Kilde, der hed Tuskilde.

Lige op imod Byen udvælger fra Bakkesiden øst for Vejen Fredskilde¹⁾.

Præstegaarden ligger syd for Kirken. Det var en Ejendom paa 297 Tdr. Ld., deraf 135 Ager, 20 Eng, 4 Mose, 98 Skov og 38 Hede og Overdrev. Præstegaarden er afbrændt tre Gange og flyttet to Gange. Det store Areal er nu med Undtagelse af nogle faa Td. Ld. frasolgt, men den store Skov tilhører endnu Præsteembedet.

At Sønder-Vissing i de gode, gamle Dage har været lidt ud over det almindelige, er der visse Ting, der tyder paa. Danske Atlas, Tom IV, Pag. 200 fortæller, at der i »Sønder Vissing har været et Jagthus«, hvor Frederik den Anden har logeret. Det laa paa det nærmeste paa det Sted, hvor nu Præstegaarden ligger.

Her blev i Aaret 1899 gjort et Fund af 92 Stk. udenlandske Sølvmonter, de fleste var fra Christian IV.s Tid, men nogle var ældre.

Man har flere Gange stødt paa en Gadebrolægning,

¹⁾ Se Aug. F. Schmidt i Aarhus Stifts Aarbøger 1926 S. 20.

der ligger ca. $\frac{1}{2}$ m under Vejen, der fører gennem Byen, og derunder er der hist og her fundet Rester af en Vandledning, hvilket maaske nok kan have nogen Tilknytning til det »kongelige Jagthus«. Vejen fra Centralen og ned forbi Kirken hed i ældre Dage Kræmmergyden, hvilket Navn den ikke kan have erhvervet sig, hvis der ikke har boet handlende der.

Midt i Byen, omgivet af et lille Anlæg, er rejst en smuk Genforeningssten, der bærer følgende Indskrift: Minde om Sønderjyllands Genforening med Danmark 15. Juni 1920.

Alt, hvad Fædrene har kæmpet, Mødrene har grædt, har den Herre stille lempet, saa vi vandt vor Ret.

Bræstrupvejen fører i Sydvest forbi Givkjær og Dalager. Her ligger Bavnehøj paa Toppen af Rævebanken. Vest for ligger Ejendommene Marielund, Mejlgaard og Blokgaard og Højene Bredhøj, der er fredet, og Mejlhøj.

Vejen, der fører mod Syd fra Byen ned til Torne-lund, har Nordmandskjær paa vestre og Loddenhøj paa den østre Side.

Ved Gudenaaligger syd for Pinds Mølle Ejendommen Vilholt (1524 Wilholtz marck) med Træsliberi, og endnu sydligere ved Aaen Vorvadsbro Andelsmejeri, der oprettedes i 1887. Syd for Vengsø ligger de to nu udtørrede Søer Store- og Lille-Fuglsø og mellem dem Ejendommen Marieborg. Sønden for ligger Springbjerg Mose.

Nedenskov skreves i 1459 Nedenschouff. Da det skanderborgske Rytterdistrikt ophævedes i 1767, bestemtes, at der af de to Bøndergaarde Nedenskov (10 Td. H.) og Vilholt (9 Td. H.) skulde oprettes en Hovedgaard, og 1768 skødede Christian VII denne med 204 Td. H. Gods samt Vaabensholm (1664 Webnerholmb) (15 Td. H. og 245 Td. H. Gods og Tiender til begge (89 Td. H.) for 48,940 Rdr. til Justitsraad T. J. Thygesen til Stamhuset Matrup, som i 1798 fik kgl. Bevilgning paa at lægge Nederskov, Vilholt og Vaabensholm under Stamhuset. Ved dettes Ophævelse købtes 1829 ved Tvangsauktion Nedenskov og Vilholt for 27,350 Rbd. rent Sølv af J. P. Holst, som udparcellerede N. og V.,

der stadig havde været fæstede til Bønder og aldrig udgjort en samlet Ejendom.

Vissinggaard har et samlet Areal 449 $\frac{1}{2}$ ha, deraf Ager 121 $\frac{1}{2}$, Skov 275 $\frac{1}{2}$, Park, Have og Gaardsplads 4, Resten Mose, Kær og Sø. Den er samlet fra 1915 til 1920 af Godsejer E. Schou, Palsgaard, af to Bøndergaarde og nogle Skovparceller. Den trefløjede Hovedbygning i et Stokværk med fremspringende Frontespice paa Midtfløjen er opført 1920. Den har en meget smuk Beliggenhed i Skovbrynet, og den har den herligste Udsigt til Kollerne i S.-V. og Skovene ved Ry og Mos Sø. En af de under Ejendommen hørende Gaarde hedder Havbækgaard.

Den nuværende Ejer, Ingeniør O. E. Andersen, har gjort meget for Ejendommens Forskønnelse og Forbedring. Han har i det sidste Aar anlagt et stort Hønseri op imod Landevejen norden for Nederskovsø.

Af mærkbare Stednavne i Nørreskoven skal vi nævne Fasanvej og »æ brænd' Stowwer« (de brændte Træstubbe). Oppe paa en høj Bakkeknude i Nærheden af Gaarden har Godsejer O. E. Andersen ladet opføre en Spejderhytte, »Moshytten«.

Saa er der et Par Dale, Gertrudsdal og Paradisdal, og det imponerende Mindesmærke for Godsejer Ejnar Schou, der døde i 1924.

En kort, stejl Bakke hedder Havbæksballe, en lille Skovvej Pustervig, ja og saa er der Niels' Slette. Ad Høvejen kørte Vissingboerne deres Hø hjem. Store-, Mellem- og Lille-Kastkælder er tre fugtige Smaadale.

I Nærheden af Femvejen ligger »Haven«, der i ældre Dage har været brugt som Svinefold, sagtens fra den Tid, da Svinene var henvist til at leve af Skovens Bog Olden¹⁾. Et Par Dale hedder Store- og Lille-

¹⁾ I »Aarhus Stiftstidende« for 1795 Nr. 52 hedder det: Da det nu er kommen saavidt paa Aarets Tiid, at man med nogenlunde Vished kan angive Skovoldenes gode Tegn og velvoxende Afgrøde, for Sviin, tilkommende Efteraar og Vinter, saa averteres herved: At Salten Skov [i Them Sogn], paa denne Grøde er meget god og i fuldkommen Fremgang, saa at hvem som vil melde sig til Salten Skov med deres Sviin paa Olden, skal blive vel og meget billig medhandlet.

Tønningdal, et Par Bakker, Udsigtsbakken og Kragebakken. Mejldalen strækker sig gennem hele Skoven fra Vest til Øst. Gennem Stidalen passerer den daglige Landpost. Tangen er en tungeformet Bakkeknude. Ovenfor Skydebakken gaar en højtliggende Vej, der har faaet Navnet Luftbanen.

Viedalsslugten har sagtens Navn efter Vidierne.

I Sønderskoven ligger Rævebakken, der jo nok har været beboet af Ræve. Ja, saa er der Store-Døjslugt og Lille-Døjslugt paa hver sin Side af Blædel Jørgenssens Banke. Oprindelsen til disse Navne er jo nok Dalenes dyndede Bund. Der har ellers været fortalt, at Tyskerne i 1864 skulde have haft et Depot nedgravet her, og Ordet skulde saa være afledt af deutsch. Mejlkærskens banken ligger ved Mejlkær. Saa er der endelig Svinget, Vissingsstien og Mælkevejen.

I Overskoven er en Skovvej, der hedder Skydelinien og en Bakkeknude, der hedder Stensknold. En lille Dal hedder Dyredalen,

Sønder-Vissing Kirke er bygget for mindst 700 Aar siden. Den er indviet til St. Nikolaus. Den ældste Del er Kor og Skib, opført af raa Granit, Fraadsten, Kildekalk og Al.

Kvindedørens Halvsøjler paa Nordsiden ses tydeligt. Taarnet er opført i den sengotiske Tid, da er Hvælvingerne ogsaa indbygget. Paa Vaabenhusets Vestside er indsat en Sten, hvorpaa læses: Otto Oves 1624 M I D . — 1795 blev Taarnets Vestside ombygget. Der er indsat Bogstaverne F I F — S C F.

Kirkens Kor gør nu efterat være grundigt restaureret et meget tiltalende Indtryk nede fra Kirken. Alterbilledet — det Guds Lam — er meget stilfuldt. Paa Alterbordet staar en Sølvkalk, mærket F H S 1744, to Malmstager uden Indskrift eller Mærke og en lille syvarmet Lystestage fra »Anders Sørensens Arvinger«.

Paa den nordre Korvæg hænger to gamle Malerier, der hver i sin Tid har figureret som Alterbilleder. Det nederste er det ældste, forestillende en være Samling Grimrianer omkring et Bord (Nadveren). Da det

gik op for Folk, at det langt fra var nogen Øjenslyst at se paa det, blev det overdækket af det øverste, der forestiller Herren, der velsigner Brød og Vin, medens Johannes staar hos ham.

Paa samme Væg er opsat en gammel Ligsten med Billedet af en Mand og en Kvinde, knælende paa hver Side af et Kors, hvorom en Slange slynger sig. Indskriften lyder: Her ligger begravet erlig og gvdfrøctige Mand Jens Nielsen fød i Tørning og bode i Wissing Kloster i 40 Aar og døde den 10. Oct. A o 1591 med sin kiere Hvstrv Karen Jensdatter fød i Elling, som døde den Anno

Hvis Siele Gud have.

I de fire Hjørner ses Evangelisternes Symboler.

I Korets Sydside er indsat et meget smukt Glasmaleri i Vinduet, en syngende Engel, udført 1910 af Johannes Kragh og skænket af Konferensraadinde Anna Plenge Jørgensen til Løndal.

I Østgavlen er ligeledes indsat et Glasmaleri, forestillende et Kors; det er bekostet af Kirkekassen.

Døbefonten er af nyere Dato, den bærer Jesu Monogram. Daabsbækkenet er ogsaa nyt og bærer Inskriptionen: Hvo, som bliver døbt, skal blive salig.

Prædikestolen ser nu, efter den sidst foretagne Restauration, ret godt ud. I de tre Felter staar:

1. Moses med Stentavlerne og derover Bogstaverne I N. Nedenunder staar: Loven er givet ved Moses.

2. 1585 og derunder: Du skal elske Herren, din Gud, af dit ganske Hjærte, Sjæl og Sind og din Næste som dig selv. Luc. 10 Cap. V. 27. A o 1760.

3. Et Kristusbillede, hvorover staar Ordene: Salvator Mundi (Verdens Frelser), og nedenunder Fortsættelsen fra forrige Felt: Men Naaden og Sandheden er vorden ved Jesus Kristus.

Naar man ikke fordyber sig alt for indgaaende i Maleriernes eller Skulpturernes Enkeltheder, gør Prædikestolen sit til at skabe Hygge i Kirken.

De to store Lysekroner er skænket Aar 1900 af Fabrikejer V. Jørgensen til Løndal.

I Korbuen er i 1900 afdækket nogle gamle Kalk-

malerier, stiliseret Løvværk og Sirater. — Over Korbuen hænger et Træ-Krucifix.

Her fandtes Fragmenter af et Billede, forestillende Dommedag. I Midten tronede den dømmende Kristus med Naadens og Straffens Symboler, Liljen og Sværdet, udgaaende af sin Mund. Nord for denne Figur fandtes Resterne af en Mariafigur, der knælende gik i Forbøn for Sjælene, hvoraf man saa en lille Klynge imellem hende og Kristusfiguren. Bag ham til højre var Johannes Døber og en Engel med Straffens Sværd i Hænde. Foran Døberen saas mindre Rester af de fordømtes Skare, af hvilke enkelte blev fastholdt af Djævelarme, der med Klørne søgte at drage dem til sig. Under disse Grupper saa man aabne Grave, hvoraf Sjælene steg op til Dommen. Disse Billeder kunde ikke restaureres.

Paa den nordre Vægs vestre Ende afdækkedes der et Billede, der forestiller St. Jørgens Kamp med Dragen.

Fem Par meget smukke Murstens Halvsøjler bærer de fire spidsbuede Hvælvinger.

Paa den indvendige Side af Skibets Vestgavl er indsat en stor Runesten. Indskriften fortæller: »Tuva Mistives Datter, Harald Gormsens (Harald Blaataand) den Godes Kone lod gøre dette Mindesmærke efter sin Moder.«

Stenen er funden i Kirkegaardsdiget i Aaret 1836¹⁾.

Over Udgangsdøren er i Væggen indsat et ejendommeligt Mærke, en ligesidet Trekant, hvis Hjørner hver for sig er indkredset med en lille Cirkel. Tegnet er af Træ og er forgyldt.

I Vaabenhuset er opsat en mindre Runesten, fundet samme Aar i Kirkegaardsporten. Indskriften lyder saaledes: »Tugi (Toke) gjorde dette Mindesmærke efter sin Fader Aba, en vidtberejst Mand.«

¹⁾ Fundet af Runestenen og Tydningen af dens Indskrift har formodentlig givet Anledning til følgende to »Sagn«, der fortælles paa Stedet:

Harald Blaataands Skat skal være nedgravet i Galtbækkol (Guldbækkol) øst for Byen. Der har flere Gange været gravet efter den, men hidtil forgæves.

Harald Blaataand skal være højlagt vest for Marielund.

Her er ogsaa opstillet to gamle Ligsten, den ene over Præsten Fogh Jacobsen, er omtalt andensteds. Den anden har følgende Indskrift: Her under hviler sal. Knud Pedersøn hans Hustru Anne Niels Datter som bode og døde i Nejenkou Anno 1722.

Denne Sten gør Indtryk af, at den før har båret en anden Indskrift, som er bleven udslettet for at gøre Plads for den nye.

Op ad Kirkemurens Sydside ligger en Sten, der er mærket »A R D 1684«, men hvad den hentyder til, véd man ikke.

Ved Kirkegaardens østre Laage staar en romansk Ligsten. Den bærer et stort Kors og ellers intet.

En fuldstændig Liste med biografiske Data over Præsterne fra Reformationen til Nutiden findes i Wi-bergs Præstehistorie og dens Fortsættelser.

Her skal kort omtales dem, der har kunnet samles lidt fyldigere Oplysninger om fra Gravskrifter, Embeds-bøger og ældre Litteratur.

Fogh Jacobsen Ørsted, 1696—1721. »Han skal flere Gange have været i Livsfare, da der ingen (eller i alfald kun en ubrugelig) Bro var over Aaen til Annexet.«

I Kirkens Vaabenhus er opsat en Sten, hvis Indskrift lyder:

Vil du bestandig til din sidste Ende være,
Du Livets Krone skal omsider prydet bære.

Her under hviler ærværdig oc meget uellærde nu sa. Mand Her. Fogh Jacobsen Ørsted forrige Sognepræst for Synder Uissing oc Uoerladegaards Menigheder oc dennem troligen betiendte udi 25 Aar oc døde Aar 1721 d. 12. Octobris udi hans Aldere 57 Aar. Tillige med hans Hvstrv dydedele Matrone Maren Hands-Daatter som leved tilhobe udi 10 Aar, begaf sig igien udi Ægteskab med hederbaarne Mademoselle Karen Peders-Daatter oc levede tilhobe udi 12 Aar. I deres Ægteskab uelsignede Gud dennem med 5 Døtre. Denne Guds Tjener er nu indgangen til sin Herres Glæde.

Til Minde om Frederik Hansen Curtz har der paa Kirkens Nordvæg været indsat et Epitafium med følgende vidtløftige Indskrift:

»Viid Læser, at dersom en Mand kunde blive sat i Sikkerhed for Døden, naar han var en retskaffen Mand, da var denne

Tavle ikke her bleven opsat og ikke læst, hvad beklages, at maa nu læses, nemlig: I denne Kirkes Altergulv gjemmes den dødelige Del, der forenet her med sin udødelige Sjæl, var den velerværdige og vellærde nu salig Hr. Friderick Hansen, f. i Colding af højfornemme Forældre d. 1. Septbr. 1694, kaldet til Sognepræst for disse Menigheder d. 3. Novbr. 1721, gift 1ste Gang 1722 med velædle Jomfru Karen Hansdatter Bruun, med hvilken han avlede 5 Sønner og 4 Døttre, 2den Gang 1734 med velædle Jomfru Cathrine Elisabeth Harlev, med hvilken Gud gav ham en Søn og 2 Døttre af hvilke saavel som af 2 Sønner og 2 Døttre af første og 1 Søn og 1 Datter af sidste Ægteskab han nu savnes og begrædes, der døde den 21. Novbr. 1760, efterat han havde været en 39 Aars tro og retsindig Præstemand, en i tvende Ægteskaber næsten 38 Aars kjerlig Ægte-
mand, en i Verden 66 Aars christelig Vandringsmand, ærlig og redelig i sin Omgang, From dog ikke uden sand Nidkjerhed, føjellg dog ikke uden Myndighed, Mild og behagelig, dog uden Letsindighed, Ydmyg i Medgang, taalmodig i Modgang, Altid fornøjet med Guds Villie, Godgjørende, naar han kunde gjøre godt, Taknemmelig naar han gjordes godt. Endog dette Huuses Prydelse vidner om hans Taknemmelighed mod Gud, Thi da Ildebrand havde forvandlet hans eget Huus til en Askehob og Gud ved sin Forsyn og Forsorg havde af Asken oprejst et bedre vilde han vise sin Taknemmelighed endog ved at pryde dette Huus. Døm nu om denne Mand bør glemmes. Nej, lad end Tiden æde det, som skrevet er paa dette Brædt. Han skal dog aldrig glemmes.

Salige ere de Døde, som dø i Herren.«

Skønt han havde Kapellan, forrettede han dog næsten alt til sit Embede hørende til sin Dødsdag¹).

Da Præstegaarden brændte d. ¹⁰/₂ 1744, genopbyggede Fr. H. C. den paa samme Sted.

Chresten Sommer, 1756—1794.

Han var gift med Formandens Datter Cathrine Elisabeth Frederiksdatter Curtz.

I Aaret 1794 d. ¹³/₇ overgik der Sønder-Vissing en stor Ildsvaade, der lagde de to Tredjedele af Byen i Aske. Blandt de brændte Bygninger var ogsaa Præstegaarden²).

Da Præstegaarden var brændt, søgte han og fik sin Afsked 1795, hvorpaa han købte en Gaard i Vinding og døde der ²⁵/₁₀ 1815, omtrent 95 Aar gl. Han ligger

¹) I Aarhus Stifts Aarbøger 1930 S. 209 kan læses Biskop Peder Hygoms Indberetning om Visitats d. 12. Sept. 1748.

²) Se Aarhus Stifts Adresse-Contours Tidende for 1794 Nr. 104).

jordet under en stor flad Sten i det sydøstlige Hjørne af S.-V. Kirkegaard.

Wiberg kalder Sommer en fin Mand. En af Sommers Eftermænd skriver dog om ham, at han var barsk i sin Optræden, især over for Børn, og at Bønderne havde svært ved at gøre ham til Pas. Men han skal have været en stor Prædikant. En Mand i Dørup har i Følge sin Faders Ord fortalt, at da Skolelæreren i Dørup, Poul Calmer, der var en god Sanger, var død 1787, sagde Sommer i sin Ligprædiken over ham, at han gik syngende ind i Himmerig.

Ole Arntzen, 1795—1844.

Han er født paa Grinder, Grue Sogn ved Kongsvinger d. $18\frac{1}{1}$ 1761. Faderen var Kordegn Ole Arntzen; Moderen Karen Pedersen Woyen. Han blev gift $7\frac{1}{12}$ 1787 med Sophie Magdalene Jansen, død $26\frac{1}{4}$ 1819. De havde 1 Søn og 4 Døtre. Anden Gang blev han gift $7\frac{1}{12}$ 1819 med Anna Marie Andersdatter, født i Sønder Vissing 1789, hvorefter man lærer, at Pastoren ikke har elsket den ugifte Stand. Denne Hustru var en Datter af Gaardejer A. Nielsen i S.-V., Moderen hed Maren Pedersdatter. De havde ingen Børn. O. A. døde $27\frac{1}{9}$ 1846. Han havde en værdig Fremtræden og var en populær Taler. Han talte gerne om sit Land- og Havebrug, sine Stude, sine fra Ditmarsken indførte Faar og sine mange Bier. Han indførte Kartofflen i sine Sogne og vilde gerne undervise sine Sognebørn i alle mulige Fremskridt angaaende deres Bedrift. Og det lykkedes ham for en Del. Da han døde, udførtes en Mængde Kartofler til Omegnen, selv lagde han vanligvis 100 Tdr.

Han genopbyggede Præstegaarden, dog ikke paa Pladsen, hvor den før havde staaet, men flyttede den om paa Marken umiddelbar norden for Kirken. Han har sagtens tænkt, at den var mere sikret mod Ildsvaade her, hvor den var fjernet længere fra andre Bygninger.

Han merglede det meste af sin Jord og kultiverede sine Enge. Da han var 83 Aar gl., plantede han en Mængde Træer i Præstegaardshaven. Da han havde 50 Aars Jubilæum, blev der overrakt ham et Sølvbæger

med følgende Indskrift: »Erindring til Jubeloldingen, velærværdig Hr. Pastor Ole Arentzen d. 31. Aug. 1837. Fra en Del af hans taknemmelige Beboere i Sdr. Vissing Sogn.« Dette Bæger blev siden skænket til en Mand i S.-V., der var opkaldt efter ham.

Hr. Ole og hans anden Hustru ligger jordede under hver sin Ligsten paa S. Vissing Kirkegaard i det nordøstlige Hjørne.

Jens Laurits Tommerup, 1846—1877.

Han er født paa Drejø ¹⁷/₂ 1801, Student fra 1816, gift ⁶/₅ med Elise Nyboe Fabricius af Sjørring, født ³⁰/₄ 1810. De havde 5 Døtre og 1 Søn, der var Faderens Kapellan 1870—1876. Tommerup blev entl. i Naade og med Pens. ³/₁ 1877 og flyttede til Odense. Han roses for sin retfærdige Tænkemaade, men ansaas for at være meget nøjeregnende. Ved sin Fratrædelse havde han ved en gennemført Sparsommelighed og ved en rationel Dyrkning at Jorden erhvervet sig en stor Formue. Som Præst hørte han til den gamle Skole, og stod ved Afslutningen af sin Embedsvirksomhed, formentlig ganske paa samme Standpunkt som ved dens Begyndelse. Han levede saa at sige al Tid hjemme og holdt sig saa vidt mulig udenfor al Berøring med og Paavirkning af Omverdenen, og da navnlig af det i de sidste Aartier opvaagnende religiøse og sociale Liv, som han derfor heller ikke forstod.

Skolen i Sønder-Vissing er en af Kong Frederik IV.s Rytterskoler og blev oprettet c. 1727¹⁾. Om det 18. Aarhundredes Degne og Skoleholdere giver Præstembedets Liber daticus følgende Oplysninger:

Niels Jørgen Thorup, Skoleholder i S.-V. blev begravet den 29. Januar 1746, 51 Aar gammel.

Foruden ham var der en Sognedegn, Hans Jensen Sørrikslev, som tillige blev kaldt Skoleholder. Han var ogsaa Degn i Vorladegaard og blev begravet 1747, 46 Aar gl.

¹⁾ Om Rytterskolerne se Thøger Jensen: Kong Frederik den Fjerdes Skoler.

I Skoleholder N. J. Thorups Sted kom Niels Gjerding, som 1747 blev gift med Degneenke Anne Margrethe Michelsdatter. (Er hun Enke efter H. J. Sørritslev har hun ikke holdt af at være ugift). Niels Gjerding døde i Aaret 1793, 60 Aar gl.

I H. J. Sørritslevs Sted kom Degnen Peder Vinding. Han var gift to Gange, første Gang med Christiane Charlotte Roschou, der døde i 1749, $44\frac{3}{4}$ Aar gl., og anden Gang i Aaret 1750 med Mademoiselle Ursula Cathrine Ørting. — 1789 døde Peder Vinding, 89 Aar gl. efterat han havde været Degn i S.-V i 42 Aar. Han har ofte prædikeret for Præsterne Hansen og Sommer. (Han har jo sagtens været studiosus).
